

V ČOM SPOČÍVA „RUŽOVOSŤ“ RUŽOVEJ?

(K problému východiska)

ANDREJ DÉMUTH: *Čo je farba?* Bratislava, Iris 2005, 179 s.

*„Fyzikální teorie nám pomáhají nalézt cestu
bludištěm pozorovaných fakt a uspořádat
a pochopit svět našich smyslových vněmů“*

A. Einstein, L. Infeld

*„Modrosť neexistuje vo vonkajšom svete. Vzniká
v dôsledku schopnosti mozgu interpretovať
príslušnú vlnovú dĺžku (420 nm).“*

R. Llinás

Kniha Andreja Démutha *Čo je to farba?* nepochybne oživila náš knižný trh, pomerne chudobný na analýzu „večných“ filozofických problémov. Práca je filozofickou reflexiou poznatkov súčasného vedeckého výskumu ľudského vnímania a poznávania. Naplno tak odкрýva podstatu filozofovania v zmysle kritického zhodnocovania a riešenia teoretických a empirických problémov.

Autor sa zaoberá skúmaním na prvý pohľad síce samozrejmeho, ale teoreticky pomerne problematickeho javu, akým sú farby, resp. vnímanie farieb.

Cieľom mojej úvahy je zamyslieť sa nad otázkami, ktoré v rámci filozofického skúmania problematiky farieb pokladám za zásadné: a) metóda skúmania; b) nastolenie problému, teoretické východisko; c) kritika „odporcov“ a odpovede na námietky (z pohľadu možného čitateľa).

a) Autor pokladá za zásadnú otázku *podstaty farieb*, ktorá aj napriek napredujúcemu vývinu vedeckého skúmania farebného vnímania nie je uspokojivo zodpovedaná. Ako píše, „skutočný základ farebnosti nám uniká“ (s. 16). S autorom sa zhodnem v zdôraznení prístupu, metódy, na základe ktorej sa postavíme k problému, pretože „to, čo skúmame, neraz závisí od toho, ako to skúmame“ (s. 17). Spôsob riešenia otázky vytvára rámec jej skúmania, do veľkej miery podfarbuje naše očakávania o výslednej podobe jeho vysvetlenia.

Vo vzťahu k skúmaniu farieb A. Démuth rozlišuje medzi tzv. objektivistickým a subjektivistickým prístupom. V prvom prípade ide o skúmanie „objektívne mapovateľných prejavov založených na exaktne zameraných postupoch“, príznačných pre fyzikalizmus (fyzikalistický redukcionizmus). Farba sa pri takomto prístupe analyzuje ako vlastnosť svetla, čím sa podľa A. Démutha redukuje na fenomén rýdzo exaktného opisu, farba sa „neraz mení“ na funkciu vlnovej dĺžky svetla, je *len* (kurzíva S. G.) akousi vlastnosťou svetla. Fyzikalistický opis farby „nepostihuje všetko, čo farbu

vystihuje, a teda nerieši dostatočne otázku, čo farba je“ (s. 19). Z tohto dôvodu sa autor prikláňa k druhému, subjektivistickému prístupu, v rámci ktorého sa k farbe pristupuje ako k subjektívnej skúsenosti farby. Tento aspekt farby sa podľa autora vymyká fyzikalistickej explanácii.

b) Naznačená metóda nás privádza k základnému teoretickému východisku práce, k hypotéze, podľa ktorej skutočný problém vnímania podstaty farby spočíva v odhalení toho, ako farbu prežívame subjektívne, pretože, „vidieť červenú ešte vôbec neznamená vidieť svetlo s vlnovou dĺžkou prislúchajúcou 'objektívne' svetlu charakterizujúcemu červenú farbu“ (s. 20).

Otázka Čo je farba? sa teda stáva otázkou o tom, ako subjekt vníma a prežíva farby. Farba sa v tomto prístupe charakterizuje ako „psychická kvalita zrakového vnemu“ (s. 31).

Významným dôsledkom prijatia príslušnej metódy skúmania je podľa autora rôznorodý význam pojmu „farba“ (s. 55). Keďže objektivizujúce prístupy skúmajú fyzikálno-chemickú povahu látky (farba ako fyzikálna vlastnosť viditeľnej časti svetla), najvlastnejší význam pojmu „farba“ nachádza v subjektivizujúcom prístupe – v rovine *prežívania* vizuálnych vnemov. A. Démuth preto navrhuje, aby sme v prvom prístupe namiesto o farbe hovorili o vlnovej dĺžke svetla. Farbu v najvlastnejšom zmysle slova spája so „subjektívnym zážitkom vnemu vznikajúcim na senzorických vstupoch, prípadne činnosťou mozgu, ktorý si subjekt uvedomuje“ (s. 56).

Pre uvedené subjektívne charakterizovanie farby navrhuje používať pojem „kolor“ v zmysle istej psychologickej kvality farebného vnemu. Možno by preto prácu vyššieho charakterizoval názov *Čo je to kolor?*

c) Pozrime sa bližšie na niektoré autorove námietky proti fyzikalizmu (redukcionizmu). Označím ich tak, ako sa s nimi stretávame v súčasnom filozofovaní o ľudskej myslí:

1. Argument subjektívnej skúsenosti (problém kválií)

Subjektívnosť predpokladá existenciu čohosi takého, ako je to byť organizmom *pre* organizmus sám. Vnímanie farieb napríklad predstavuje neredukovateľnú vlastnosť subjektívnej skúsenosti, vyjadruje to, že každý vníma farby vlastným špecifickým spôsobom s jedinečným kvalitatívnym obsahom (napríklad kválium modrosti oblohy). Každý nositeľ skúsenosti disponuje neobjektivizovateľným uhlom pohľadu. Argument sa opiera o metódu prvej osoby – introspekciu, ktorá sprístupňuje nositeľovi vlastné obsahy skúsenosti: myšlienky, vnemy, pocity. Špecifickosťou introspektívneho prístupu sa zdôvodňuje neredukovateľnosť kvalitatívnej povahy vedomej skúsenosti (napríklad na aktivity mozgu).

Argument vyzerá približne takto: 1. Kváliá myšlienok, predstáv a vnemov sú prístupné svojim nositeľom introspekciou. 2. Vlastnosti mozgu nie sú prístupné svojim nositeľom introspekciou.

Preto (podľa Leibnizovho zákona) 3. Kváliá myšlienok, predstáv a vnemov nie sú vlastnosťami mozgu.

Odpoveď

Za predpokladu, že premisy 1. a 2. sú pravdivé, sa zdá, že argument podporuje neidentickosť mentálnych stavov a stavov mozgu. Premisa 1. je vcelku neproblematická. V bežnej skúsenosti skutočne prežívame svoj „vnútorný“ svet v podobe myšlienok alebo vnemov. S premisou 2. je to však horšie. Ak sú, ako predpokladá kritizovaná hypotéza, mentálne stavy stavmi mozgu, potom, naše introspektívne „vhladnutie“ myšlienok, predstáv, vnemov je o stavoch mozgu, s ktorými sú identické. Fakt, že svoje mentálne stavy neopisujeme ako stavy mozgu, resp. ich tak neprežívame, nie je argumentom proti téze identity. Identita sa totiž týka faktu o svete nezávisle od nášho „vnútorného“ poznania o tomto jave. Podobne ako v ďalšom argumente: 1. Teplotu vnímame v bežnej skúsenosti ako črtu materiálnych objektov. 2. Priemernú molekulárnu kinetickú energiu nevnímame v bežnej skúsenosti ako črtu materiálnych objektov. 3. Teplota nie je priemerná molekulárna kinetická energia.

Ako vidíme, oba argumenty sú postavené na predstave, podľa ktorej nám naša „vnútorná“ (vedomá) skúsenosť sprístupňuje povahu javov, čo je ilúzia, ktorej sa filozofi vzdávajú len veľmi ťažko.

2. Argument poznania

Jadro argumentu tvorí myšlienkový experiment s Máriou, neurovedkyňou, ktorá celý svoj život prežila v bezfarebnej (bielo-sivo-čiernej) miestnosti. Informácie o svete sa dozvedá prostredníctvom bielo-čiernej televízie, naučí sa *všetko* o fungovaní mozgu, ovláda kompletnú neurovedu o povahe myslenia, cítenia a vnímania. Predstavme si, že by sme Márii ukázali červenú paradajku: po prvýkrát by sa oboznámila s tým, *aké je to vidieť* červenú paradajku. Napriek všetkým svojim vedomostiam by sa ocitla v situácii, keď by existovalo „čosi“, čo by nevedela. Napríklad nepoznala by povahu skúsenosti vidieť červenú paradajku. *Nevedela by, aké je to vidieť červenú, aké je to mať túto špecifickú skúsenosť.* To implikuje fakt, že Máriina (redukcionistická) neuroveda „čosi vynecháva“.

Odpoveď

Nepresvedčivosť argumentu spočíva v tom, že stotožňuje poznanie o jave s jeho prežívaním. Samozrejme, že ani najdetailnejšie poznatky o neurofyziológii farebného videnia nemôžu „nahradit“ reálnu skúsenosť, prežívanie farebného sveta. Navyše fakt, že Mária sa dozvie čosi nové, napríklad o tom, aké je to vidieť červené paradajky, nijako nespochybňuje hypotézu o *fyzikálnej povahe* jej nového poznania alebo informácie. Nová skúsenosť ju učí, *aké je to nachádzať sa v istom fyzikálnom stave.* Fyzikalizmus nie je napokon ohrozený.

3. Argument ohraničenosti vedeckej explanácie

Autor v zhode s kritikmi vedeckého naturalizmu viní jeho predstaviteľov z toho, že v prípade vedomej skúsenosti „čosi“ (kválie) z explanácie principiálne vynechávajú. Fyzika, chémia, biológia ponúkajú podľa A. Démutha čisto deskriptívny prístup vysvetľovania fenoménu farby a *de facto* otázku povahy farby vôbec neriešia. Odvo-

láva sa pritom na síce populárne, no explanačne neplodné rozdelenie problémov vysvetľovania vedomej skúsenosti na ľahké a ťažké v koncepcii D. Chalmersa.

Jadro argumentu tvorí téza o tom, že „žiadna veda nie je schopná skúmať indivíduum čo do jeho osobitostí“ (s. 23).

Odpoveď

Tu je potrebné uviesť, čo sa má na mysli pod „osobitosťami indivídua“. Ak za ne „dosadíme“ to, *aké je to pre subjekt pociťovať* ten ktorý farebný odtieň, potom je záporná odpoveď namieste. Aj autor predsa pripúšťa, že predmetom vedeckého bádania je hľadanie a vysvetľovanie spoločných charakteristík a princípov fungovania javov. V tomto zmysle veda od individuálnych špecifik odhliada. Ak sa však pýtame, či je veda schopná skúmať subjektívnu skúsenosť a následne formulovať o tejto skúsenosti objektívnu teóriu, potom môžeme odpovedať kladne. Individuálne odlišnosti medzi jednotlivými skúsenosťami sa, samozrejme, opäť „vynoria“ pri vysvetľovaní individuálneho fungovania organizmu (napríklad v prípade choroby pri jej diagnostikovaní a terapii).

Autor sa nemýli, keď tvrdí, že žiadna exaktná teória farieb „nám nemôže dať skúsenosť farebného videnia“ (prípád Mary). Podobne, ako nám žiadna teória života nemôže darovať život. Ani v jednom prípade sa však nediskredituje opodstatnenosť objektívnej charakteristiky – či už farby, alebo života.

Z hypotetickej a otvorenej povahy vedeckého bádania vyplýva, že jeho cieľom nie je vysvetliť všetko „raz a navždy“, vyriešené problémy prinášajú ďalšie otázky, hypotézy, hľadajú sa nové metódy skúmania.

Domnievam sa, že základný problém práce je zle postavený. Otázka, či je farba „niečím na veciach skutočným, alebo len našou subjektívnou optickou ilúziou“ (s. 94), nie je opodstatnená. Problém farebného vnímania nestojí na schéme „vnímajúci subjekt“ verzus „nevnímajúci objekt“.

Ak o vneme farby ako uvádza autor, rozhoduje aj spôsob spracovania receptorami a mechanizmami mozgu, potom farba nie je nevyhnutne celkom determinovaná *len* (kurzíva, S. G.) vlnovou dĺžkou dopadajúceho svetla. To je opäť zavádzajúce. Analogicky, z toho, že o vneme blesku rozhoduje spôsob spracovania receptormi a mechanizmami mozgu, v žiadnom prípade nevyplýva, že blesk nie je *len* elektrickým výbojom.

Hypotéza identifikujúca farbu so špecifickou vlastnosťou vlnovej dĺžky vychádza z našich poznatkov o svetle a jeho vnímaní. Svetlo charakterizované ako *viditeľná* časť elektromagnetického žiarenia implicitne zahŕňa tak vnímanie, mechanizmy spracovania farebných podnetov, ako aj ďalšie faktory determinujúce výsledný obsah farebného videnia (pozadie, vnútorné rozpoloženie, kultúrny kontext atď.).

Vieme, že farby rozpoznávame vďaka trom druhom buniek (čapíkov) citlivých na svetlo, na špecifickú vlnovú dĺžku. Ak by bunky sietnice odpovedali na fotóny rovnako, nezávisle od ich vlnovej dĺžky, náš vizuálny svet by bol bezfarebný. Je fascinujúce, že stovky odtieňov farieb rozlišujeme práve pomocou uvedených troch typov receptorov. Sietnica vykonáva „hrubú“ spektrálnu analýzu vlnových dĺžok

vstupujúcich do oka. To predstavuje prvý stupeň farebného videnia. V ďalšej fáze bunky produkujú prostredníctvom optického nervu súbor excitačných a inhibičných synaptických spojení s populáciou neurónov v LGN (lateral geniculate nuclei). Výsledná aktivita LGN spočíva v „meraní“ relatívnej harmónie medzi rôznymi vlnovými dĺžkami. Simultánna aktivita troch úrovní buniek LGN vytvára trojrozmernú komparatívnu analýzu jedinečnej štruktúry vlnových dĺžok, dopadajúcej na sieťnicu. Informácie sa posúvajú ďalej, k vyšším úrovňam nervovej sústavy, ktorej úlohou je merať odrážavosť svetla z povrchu objektov. Zjednodušene povedané, mozog konštituuje svoju počítačnú reprezentáciu farby, rieši problém konštantnosti farieb a celkového obsahu farebného vnemu. Je dôležité si uvedomiť, že uvedené komputácie vykonávané mozgom, prebiehajú na nevedomej úrovni; my si z nich uvedomujeme len výsledok v podobe napríklad zelenej farby.

Ak by sme aj v zhode s autorom vymedzili farbu ako „vlastnosť vnemu“, otvára sa otázka povahy vnemu samého. A tá, ako odhadujeme, závisí od nesmierne subtilných vzťahov medzi našou genetickou výbavou, mechanizmami spracovania a získanou skúsenosťou. V takom komplexnom procese, akým je farebné videnie, preto úvahy o tom, či sa farby nachádzajú v objektoch, „mimo nás“, alebo vo vnímaní, „v nás“, nie sú namieste.

Pomerne veľa priestoru venuje autor zasvätenému historickému prehľadu úvah a teórií farieb a farebného vnímania. Uvádza kazuistiky poškodení zrakového vnímania, komentuje súčasný teoretický a experimentálny výskum (neurobiologický, neuropsychologický) farieb. A tu vzniká istá disproporcía v jeho prístupe. Ako vyplýva z úvodu práce, autor kritizuje objektivizujúci prístup vedy ku skúmaniu farebného videnia, ale na viacerých miestach práce sa odvoláva na teórie A. Damasia, O. Sacksa, F. Cricka, S. Zekiho atď. Na jednej strane teda vedu kritizuje, ale pritom sa sám na jej poznatky odvoláva. Nie je jasné, či teórie týchto mysliteľov radí k fyzikalizmu, k teóriám zástancov objektivistickej vedy. Ak nie, tak potom k čomu? Sú preňho realistami, ktorých kritizuje? Každý z uvedených vedcov pokladá totiž názor o objektívnej, vedeckej neuchopiteľnosti subjektívnej skúsenosti za nonsens. Ved' predsa každý z nich formuluje vlastný model, objektívne testovateľnú hypotézu o fungovaní farebného vnímania.

Autorov nejasný postoj k vede pramení na jednej strane z príklonu k objektivizovateľnosti pri explanácii farieb (s. 147), z uznania úzkej súvislosti medzi subjektívnou skúsenosťou a objektívnymi charakteristikami vedy a na druhej strane z kritiky tohto prístupu. To vyústilo do nanajvýš problematického názoru A. Démutha na vzťah prístupov v prvej a tretej osobe, a to k paralelnej existencii dvoch nezávislých prístupov, ktoré používajú podobné termíny na označenie neidentických fenoménov (s. 154). Ako to možno sklbiť s úzkou prepojenosťou farebného videnia a fungovania CNS (mozgu), to neviem. Natíska sa otázka, s ktorou sa trápili filozofi obdobia karteziанизmu: Interakcia, alebo paralelizmus?

Ak podľa autora ontologické otázky nie sú pre vedu charakteristické (s. 26), je otázne, prečo vôbec vedu kritizuje, napríklad pre nedostatočné riešenie (ontologickej) otázky „Čo je to farba?“

Takisto nie je jasné, kto je onen vedou „nedotknutý“ človek, pacienti Sacksa, Damasia, Zekiho?

To, v čom s autorom súhlasím a v čom mu dáva za pravdu aj súčasný vedecký výskum (farebného) vnímania, je skutočnosť, že ide o ťažký problém, s ktorým súvisí viacero otvorených otázok. Inšpiratívnosť práce A. Démutha vidím najmä v tom, že znovuotvára problémy, ktoré s vysvetľovaním problematiky farieb bezprostredne súvisia. Ide predovšetkým o problém redukcie a reduktívnej explanácie skúsenosti, vzťah vedomých a nevedomých vnemov, status teórie subjektívnej skúsenosti a odhalenie povahy vnímania.

Zhrnutie. Predložená práca je založená na prístupe vzbudzujúcom dojem, ako-by farba ako osobná skúsenosť človeka bola o niečom *podstatne* inom než farba ako fyzikálna vlastnosť svetla. A to je zásadný omyl. Domnievam sa, že zdroj tohto prístupu spočíva v absolutizácii metódy prvej osoby charakterizovanej cez *uvedomovanie si* toho, ako sa nám javy sveta (vrátane nás samých) javia.

Viaceri vedci a filozofi totiž upozorňujú na neostrosť hranice medzi vedomým a nevedomým, resp. na fakt, že veľká časť nášho mentálneho života, o ktorej sa domnievame, že prebieha vedome, uvedomele, je determinovaná nevedomými mechanizmami a procesmi. Exemplárnym príkladom je práca F. Cricka, ktorý okrem zdôraznenia *aktívnej* povahy ľudského vnímania upozorňuje na významný rozdiel medzi zrakovým vnímaním a zrakovým vedomím. Ako demonštruje celý rad experimentov, naše (farebné) vedomie zaostáva za nevedomým spracovaním podnetov (vnímaním) približne o 250 ms. Procesy, ktoré si neuvedomujeme, determinujú celý náš mentálny život a jeho špecifické vlastnosti, ako sú intencionalita, mentálna kauzalita, vedomie či subjektivita.

V jednom má A. Démuth zaiste pravdu. Počiatočný prístup (metóda) ku skúmaniu javu udáva tón jeho ďalšej analýzy a má dopad na celkové riešenie problému. Sám sa v práci opiera o pestrú paletu metód: subjektivistický prístup, fenomenologickú analýzu, hermeneutický prístup, komparatívny výklad textu, transcendentálnu analýzu, empirický výskum. Vieme, ako zdôrazňuje autor, že metóda konštituuje vlastný predmet skúmania. Na to, aby rozmanité metódy dávali skúmaniu zmysel, je však potrebné spoločné (pracovné) východisko. A keďže prístupy použité v práci vychádzajú (a následne vyúsťujú) často do protichodných teoretických postojov, nie je jasné, čo tvorí vlastný predmet skúmania.

Za rozhodujúci moment skúmania farebného vnímania pokladám podobne ako v prípade akéhokoľvek iného javu (blesk, život, vedomie) ujasnenie otázky, či budeme jav pokladať za *prirodený*, t. j. za jav podliehajúci empirickému výskumu. Zdá sa, že autor má k tomuto východisku blízko, pretože celá práca sa opiera o vedecké skúmanie vnímania farieb. Prirodenosť javu však implikuje dva významné metodologické princípy: 1. otvorenosť reduktívnej explanácii a 2. uplatnenie dištinkcie medzi javením a realitou na skúmaný jav. Stotožniť sa s touto skutočnosťou bráni autorovi podľa môjho názoru jeho metafyzické východisko, vymedzenie existencie fenoménov cez ich vnímanie a tvrdenie o nepoznatelnosti veci osebe (Ding an sich). Pri

skúmaní farebného vnímania uvedená dištinkcia predpokladá rozlišovať medzi tým, ako sa nám jav javí, a tým, aký je v skutočnosti. Nutnosť uplatnenia tejto dištinkcie predpokladá skúmať povahu javu (to, čo autor nazýva podstatou) za hranicami javení. Zdá sa, že kameňom úrazu je nedorozumenie vyplývajúce práve z významu výrazu „za hranicami javení“. Domnievam sa, že význam, v ktorom sa používa vo vedeckom skúmaní, v zásade nijako *neprotirečí* autorovmu názoru, t. j. skutočnosti, že všetky javy, ktoré sú predmetom vedeckého bádania, sa nám (vedcom) *nejako javia*. Základný prostriedok odlišenia javenia od skutočnosti nespočíva v odtrhnutí objektu a subjektu, ako sa to zvykne interpretovať, a už vôbec to neznamená, že vedec sa usiluje uchopiť akúsi záhadnú vec osebe. Úsilie vedcov nespočíva v analýze tajomného, ale skôr naopak v pokuse sňať rúcho z domnejšej tajomnosti javov okolo nás. Nezávislosť od subjektívneho pohľadu neznamená absolútnu neprítomnosť názoru (kto to okrem filozofov tvrdí?), ale schopnosť potlačiť názory ovplyvnené predstavami, výchovou alebo osobnými sympatiami. Vypovedať o jave objektívne predpokladá vydať sa na ťažšiu cestu kritického zhodnocovania, experimentálneho overovania, opakovateľnosti meraní, možnej testovateľnosti hypotéz. Takto sa možno vyvarovať omylov pri skúmaní, dopracovať sa k vyčleneniu základných charakteristík javu, k zodpovedaniu otázok o jeho vzniku, fungovaní t. j. o celkovej povahe javu. Na tomto základe pracuje aj dištinkcia medzi javením a realitou. Rada by som zopakovala, že to, *ako sa jav javí*, v žiadnom prípade z hry „nevypadáva“, je to zamlčaný predpoklad, ktorý ďalšie metafyzické dodatky nepotrebuje! Zmysluplnosť tohto prístupu potvrdzuje skúmanie a vysvetľovanie všetkých prirodzených javov – slnka, blesku – a neviem, prečo by farebné vnímanie malo byť výnimkou. Svet okolo nás nevnímame bezprostredne, skutočný svet nie je svetom našich uvedomovaných vnemov alebo pocitov. V tomto zmysle teda svet *nie je* taký, ako ho vnímame, a ani existencia fenoménu *nespočíva* v jeho vnímaní. Z každodennej skúsenosti a z vedeckého bádania je zrejmé, že to, ako sa nám svet javí, sme schopní neustále prekračovať. Pomocou nevedomých mechanizmov a racionálneho uvažovania sa približujeme k poznaniu toho, čo nazývame vonkajším svetom. Ľudský mozog disponuje schopnosťou vytvárať obrazy sveta, konštruuje skutočnosť na základe prichádzajúcich informácií o fyzikálnych vlastnostiach objektov. V prípade vnímania farieb to znamená, že farby, ktoré vidíme, sú dôsledkom zmien odohrávajúcich sa v našom organizme, v mozgu a v okolitom svete. Zhoda medzi skonštruovaným modelom sveta a skutočným svetom, zabezpečujúca našu interakciu so svetom, má svoje korene v dávnej evolučnej histórii.

Myslím si preto, že autorovi by pomohlo odpútanie sa od tradície založenej na postulovaní nepoznatelnosti vecí osebe a uznanie prirodzenosti fenoménu farby a farebného vnímania. Pokiaľ totiž nezačneme brať vážne fakt, že už niekoľko desaťročí viaceré vedné disciplíny skúmajú subjektívnu skúsenosť so všetkým, čo k nej patrí, dovedy budeme krúžiť okolo problému povahy „vnútorného sveta“ človeka ako okolo horúcej kaše.

Vedci a teoretici, ktorí sa pokúšajú *vysvetľovať* subjektívnu skúsenosť (farebné vnímanie), nepracujú s neplodnými dichotómiami medzi objektom a subjektom, ob-

jektivizmom a subjektivizmom či s predstavou existencie akejsi záhadnej veci osebe. Ukazuje sa, že k odpovediam na otázky ako napríklad Čo je farba?, Čo je vedomie?, Čo je ľudská myseľ? sa možno najefektívnejšie priblížiť analyzovaním toho, ako tieto prirodzené javy vznikli, aké sú mechanizmy a princípy ich fungovania a akú výhodu v evolúcii človeku prinášajú.

Na záver sa vrátim ku kritizovanému vedeckému prístupu skúmania farebného vnímania: „To, čo niekto vidí ako 'nevýslovne' ružové, je možné obsažne a presne vyjadriť ako ‚akord‘ s frekvenciou 95Hz/80Hz/80Hz v príslušnom trojjedinom kortikálnom systéme.“ (s. 21) Tieto slová P. Churchlanda sú súčasťou jeho modelu farebného vnímania, v rámci ktorého vyslovuje overiteľnú hypotézu o *povahe* subjektívneho prežívania farieb. Pokúša sa opísať „fenomenálny priestor kválií farieb“ a odhaliť základné princípy ich fungovania.

Každý, kto sa na margo uvedenej hypotézy pýta ďalej, či po tomto opise budeme vedieť, čo je „ružovosť ružovej“ (s. 21), pripomína vitalistu, pre ktorého vysvetlenie vzniku života z neživej hmoty (analýzou fyzikálnych procesov, metabolizmu, replikácie, tvorby proteínov atď.) ponecháva *skutočnú* podstatu života („životovosť“) nedotknutú.

Silvia Gáliková

doc. PhDr. Silvia Gáliková, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

O PRIVÁDZANÍ UMENÍ K TEOLÓGII

BONAVENTURA: *De reductione artium ad theologiam / Jak přivést umění zpět k teologii, Unus est magister vester, Christus / Váš učitel je jeden, Kristus*. Překlad, úvodní studie a poznámky Tomáš Nejeschleba. Knihovna středověké tradice, zv. X. Praha, OIKOYMENH 1993, 167 s.

Pred vyše rokom ponúklo pražské vydavateľstvo OIKOYMENH českým a slovenským čitateľom ďalšiu možnosť priamej konfrontácie s autentickým prameňom stredovekého myslenia: Ako desiaty zväzok Knihovny stredoveké tradice vyšiel Bonaventurov text *De reductione artium ad theologiam*, sprevádzaný českým prekladom pod názvom *Jak přivést umění zpět k teologii*, ako aj ďalším dielom tohto významného františkánskeho mysliteľa *Unus est magister vester – Christus (Váš učitel je jeden – Kristus)*.

Vydanie oboch diel uvádza obsiahla štúdia prekladateľa Tomáša Nejeschleba, olomouckého filozofa, ktorý sa už vo svojej nedávno ukončenej doktorskej dizertácii venoval analýze Bonaventurovej koncepcie činného rozumu. Nejeschleba predkladá a presvedčivo obhajuje vlastné riešenia filologických problémov prekladu oboch diel.